

УДК 351:378

В. В. Олійник,
к. пед. н., докторант, ДВНЗ "Університет менеджменту освіти"

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІСЛЯДИПЛОМНОЮ ОСВІТОЮ

V. Oleinik,
Ph.D. in education, doctoral, University Education Management

PRINCIPLES OF CONSTRUCTION AND OPERATION OF PUBLIC ADMINISTRATION POSTGRADUATE EDUCATION

У статті, з метою забезпечення ефективного функціонування керованого об'єкта, приділено особливу увагу дослідженню закономірностей державного управління післядипломною освітою для їх подальшого комплексного та послідовного застосування у процесі вдосконалення управлінського механізму. Автором уточнено принципи, що дають змогу з'ясувати особливості сфери післядипломної педагогічної освіти як об'єкта державного управління.

The paper, in order to ensure the effective functioning of the controlled object, given special attention to the study of public administration laws of Postgraduate Education for further comprehensive and consistent application of the process of improving the management mechanism. The author clarifies the principles that make it possible to clarify the scope of the features of Postgraduate Education as an object of public administration.

Ключові слова: державне управління, післядипломна освіта, принципи, система, суспільство, якість.
Key words: public administration, postgraduate education, principles, system, community, quality.

ВСТУП

Сфера освіти, яка найбільшою мірою визначає рівень розвитку людини, стає одним із загальнонаціональних пріоритетів у все більшому числі країн світу. Світові тенденції інноваційного розвитку суспільних процесів спонукають Україну до розробки та вибору випереджувальної моделі подальшого розвитку та мобілізації суспільних ресурсів, які суттєво впливають на національну систему освіти. Інноваційні технології в освіті стають ефективним механізмом розвитку держави та дієвим чинником її реформування. Проте стан справ у галузі освіти, темпи та глибина перетворень не задовольняють сучасні потреби суспільства.

В Україні розробка концепції реформування вищої освіти входить до кола наукових інтересів таких вітчизняних фахівців: В. Андрущенко, М. Згуровський, К. Левківський, В. Луговий, В. Козаков, К. Корсак, В. Кремень, В. Огнев'юк, С. Ніколаєнко, М. Степко, Т. Фініков та ін.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Дослідити закономірності державного управління, дотримання яких гарантує впорядкованість управлінської системи. Уточнити принципи державної політики розвитку післядипломної освіти.

РЕЗУЛЬТАТИ

Складність та розмаїття суспільних стосунків обумовлюють існування великої сукупності закономірностей управління. Під закономірностями розуміються теоретично існуючі, суттєві, повторювані зв'язки між явищами та процесами, які характеризують розвиток системи. Вони виступають у якості законів управління соціальними системами й вирішальним чином визначають науковий рівень управлінської діяльності [2]. Не вдаючись до детального розгляду сутності понять "закон" та "закономірність" вкажемо лише на те, що закони соціальної системи уявляють собою теорію у чистому вигляді, а для практичного застосування абстрактні теоретичні істини потрібно трансформувати у конкретно-прикладні, специфіковані відповідно до природи керованого об'єкту. За таких умов ми будемо мати справу із закономірностями, при цьому жодним чином не зменшуючи теоретичної значущості законів управління.

У сукупності закономірностей управління перш за все виділено загальні закономірності, які містять вимоги до всіх елементів управлінського механізму. Їх дотримання гарантує впорядкованість системи, її цілеспрямоване функціонування та розвиток [2]. До таких закономірностей відносяться:

— єдність головної цілі управління на всіх рівнях, що визначає єдину цілеспрямованість управління, дозволяє узгоджувати управлінську діяльність на всіх рівнях, у всіх ланках, сприяє кооперації щодо досягнення головної цілі;

— єдність системи й принципів на всіх рівнях державного управління, що визначає підпорядкування діяльності всіх рівнів та об'єктів державного управління уніфікованим правилам, типовим положенням, єдиному підходу щодо вирішення поставлених завдань.

Значну роль відіграють також закономірності, що визначають загальні стосунки між об'єктом і суб'єктом державного управління. Діалектика цих стосунків має важливе значення в державному управлінні післядипломною освітою. Вказані закономірності формують характер взаємодії суб'єкта та об'єкта управління, зв'язки між ними, можливості цих зв'язків щодо забезпечення ефективного досягнення цілей розвитку керованої системи. До цієї групи закономірностей потрібно віднести:

- відповідність інтересів суб'єкта управління інтересам об'єкта управління, тобто адекватність дій суб'єкта управління закономірностям розвитку об'єкта;
- цілісність впливу суб'єкта на об'єкт;
- відповідність між рівнем розвитку об'єкта і суб'єкта управління;
- відповідність носіїв та виразників інтересів об'єкта управління.

Наступна група виділених закономірностей безпосереднім чином пов'язана із функціонуванням та розвитком системи післядипломної освіти. Такими закономірностями потрібно вважати:

— По-перше, закономірності функціонування післядипломної освіти як соціального інституту, а саме: гуманістичної сутності; взаємного сприяння в соціальних діях суб'єктів; діалектичної єдності навчання і виховання; подальшої соціалізації особистості; стимулювання саморозвитку особистості; оптимальності управління.

— По-друге, закономірності, які пов'язані із взаємодією освітньої системи з оточуючим середовищем: визначального впливу економіки на життєдіяльність освітньої системи; залежності характеру і змісту післядипломної освіти від змін у соціальній структурі суспільства; безпосереднього впливу культури суспільства на перманентне підвищення якості освіти; зростання вимог суспільства до рівня та змісту знань і навичок людини у зв'язку з суспільним розвитком, науково-технічним прогресом; відповідності державної політики в освітній сфері потребам соціуму (соціальна адекватність) [5].

— По-третє, закономірності, які відображають специфіку саме післядипломної освіти: залежності післядипломної освіти як особливого освітнього утворення від сукупності об'єктивних чинників суспільного середовища; єдності і взаємозв'язку розвитку та збагачення в процесі післядипломної освіти загальнокультурної (загальноосвітньої), фахово-кваліфікаційної та функціональної складових сукупної культури особистості; взаємозв'язку післядипломної освіти з активною самоосвітою, саморозвитком, самовихованням; залежності ефективності післядипломної освіти від доцільно організованої діяльності та ефективно побудованого спілку-

вання в її процесі; залежності змісту післядипломної освіти від суспільних та індивідуальних освітніх потреб, врахування в ньому прискорення темпів старіння й оновлення знань, реальних можливостей та особливостей освіти дипломованих спеціалістів.

Вказані закономірності мають об'єктивний характер, їх порушення призводить до руйнування системи. А врахування в процесі управління дає змогу вдосконалити управління, надавати йому ознак соціальної адекватності.

Передумовою формування принципів державного управління післядипломною освітою став проведений аналіз виявлених закономірностей. При цьому під принципами розуміються фундаментальні вихідні положення, які впливають із закономірностей, стійких тенденцій функціонування та розвитку системи, що розглядається.

Загальні закономірності, стосунки й взаємозв'язки, що забезпечують міцність взаємозалежностей держави та суспільства складають загальносистемні принципи системи державного управління [3]. До них віднесені: об'єктивність, демократизм, правова впорядкованість, законність, розподіл влади, публічність. Вказані принципи у контексті державного управління післядипломною освітою набувають відповідного змістовного навантаження з урахування специфіки об'єкту управління. У відповідності до цього визначено зміст кожного з принципів, що пропонуються для застосування:

1. Принцип об'єктивності державного управління післядипломною освітою, який виражає залежність даної системи від суспільних цілей, що поставлені й вирішуються у певний історичний відрізок часу; існуючих внутрішніх закономірностей її розвитку; наявних ресурсів, які мають бути залучені до управління.

2. Принцип демократизму, що передбачає постійне врахування потреб, інтересів, цілей життєдіяльності людей, забезпечення вільного доступу до навчання на післядипломному рівні та свободи вибору у змістовному, організаційному та особистісно-психологічному аспектах. Його реалізація передбачає:

— розширення надання освітніх послуг різних напрямів післядипломного рівня у географічному вимірі, державної підтримки певних територій щодо забезпечення умов для навчання;

— впровадження короткотермінових програм навчання, що зосереджені на актуальних для суспільно-економічного розвитку проблемах;

— залучення сучасних інформаційних і комунікаційних технологій (дистанційне навчання) з метою наближення освітніх послуг до їх споживачів;

— стимулювання особистості до самостійного навчання, самореалізації.

3. Принцип правової впорядкованості державного управління об'єктивно зумовлює необхідність головним чином законодавчого визначення основних аспектів цілей, функцій, структур, процесу, самих принципів державного управління. Доповнюється цей принцип принципом законності державного управління, який передбачає встановлення чіткого в розумінні й послідовного в реалізації режиму повсюдного та повного виконання законів і нормативно-правових актів.

4. Принцип поділу влади в державному управлінні служить створенню демократичної, правової організації державної влади. Це стає можливим за умови, коли процеси формування та закріплення загальної волі (відповідно потреб, інтересів і цілей) у законах, виконання законів та безпосереднього управління, контролю за законами і розв'язання конфліктів при їх застосуванні розділені, розмежовані між гілками влади, а отже, скоординовані за допомогою взаємного стримування та противаг.

5. Принцип публічності державного управління, який передбачає: доступність державного управління для громадян; відкритість функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування; громадський контроль; судовий контроль за дотриманням у процесах державного управління конституційно закріплених інтересів суспільства, прав і свобод громадян.

6. Принцип поєднання централізації і децентралізації означає, що державне управління має бути побудоване на засадах розумного співвідношення концентрації влади і децентралізації, оскільки порушення цього балансу в будь-який бік призводить до негативних наслідків. Надцентралізація породжує безініціативність нижчих ланок системи органів виконавчої влади, а перерізи децентралізації призводять до відсутності єдності у формуванні та здійсненні державної політики.

7. Принцип гуманізму, згідно з яким людина розглядається як кінцева мета, заради якої здійснюється управлінська діяльність, і водночас як важливий засіб щодо досягнення кінцевого результату.

8. Принцип науковості передбачає застосування теоретичних досягнень, що опираються на наукові надбання у процесі розробки та реалізації стратегічних та тактичних управлінських рішень, прогнозування їх наслідків.

Державне управління післядипломною освітою ґрунтується на застосуванні спеціальних методів, під якими розуміється спосіб практичної реалізації управлінських функцій шляхом організаційно-розпорядчого впливу суб'єкта управління на поведінку і суспільну діяльність керованого об'єкта з метою досягнення поставлених цілей.

При визначенні особливостей застосування методів державного управління післядипломною освітою в контексті даної моделі ми виходили з того, що вони мають бути адекватні поточній політичній, соціально-економічній ситуації в країні, існуючим взаємозв'язкам між суб'єктом та об'єктом управління, характеру управлінського впливу.

За будь-яких форм державного устрою, типів економічних відносин адміністративні методи управління, адміністративне розпорядництво виступають найважливішою складовою управління. Вони є методами прямої дії, оскільки мають директивний, обов'язковий характер. Ефективне застосування адміністративних методів в управлінні післядипломною освітою насамперед передбачає безухильне дотримання принципу законності. Це означає, що найбільш важливі державно-управлінські відносини повинні бути врегульовані законами, а нормативно-правові акти, що розробляються та зас-

тосовуються в управлінні післядипломною освітою, мають ґрунтуватися виключно на чинному законодавстві та відповідати йому. Особливого значення вказані методи набувають в період становлення ринкової економіки, перманентних адміністративних реформ в Україні, модернізації системи освіти.

З огляду на вказане, особливої уваги у сучасних умовах потребує загальноорганізаційне регламентування функціонування освітньої системи, що встановлює організаційну структуру і порядок у системі в цілому, та відповідне документальне оформлення регламентів, зокрема у вигляді певних положень.

Впровадження в Україні ринкової економіки створює передумови для широкого розповсюдження економічних методів управління. Застосування даної групи методів вимагає знання та вмілого використання закономірностей ринкової економіки, їх специфічного вияву у сфері післядипломної освіти, врахування об'єктивних економічних інтересів перехідного суспільства та освітньої системи, що в ньому функціонує. Централізоване планування з використанням середньо- й довгострокових планів і цільових програм з встановлення більш деталізованих завдань і термінів їх виконання, моніторинг функціонування системи післядипломної освіти щодо спрямування її діяльності на досягнення соціальних пріоритетів, на наш погляд, дозволяє органічно поєднувати планові та ринкові чинники. Тому є потреба у впровадженні та вдосконаленні індикативного планування, збільшення його рекомендаційної значущості.

В управлінні післядипломною освітою як людиноцентриською системою особливої ролі набувають соціально-психологічні методи, які зазвичай поділяються на соціальні, морально-етичні, психологічні. До соціальних методів державного управління віднесені широке коло методів соціологічних досліджень, соціального прогнозування і соціального планування. На даний час вказані методи не набули широкого розповсюдження та грамотного застосування [4]. Соціологічні дослідження у сучасних умовах у сфері державного управління післядипломною освітою доцільно спрямувати на вирішення таких проблем:

- дослідження соціальної ефективності функціонування освітньої системи;
- визначення причин виникнення відхилень в ході ціледосягнення від запланованих цілей;
- дослідження впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на функціонування і розвиток системи;
- дослідження інноваційної готовності персоналу системи, зокрема готовності керівних кадрів впроваджувати соціально-адекватне управління.

Застосування соціального прогнозування як дослідження перспектив соціальних процесів і явищ з метою підвищення наукової обґрунтованості та ефективності соціального планування в управлінні післядипломною освітою потребує значної активізації, зокрема на основі статистичного аналізу, здійснення якого передбачає наявність відповідної інформаційної бази, яка на даний момент є недостатньою, оскільки офіційна статистична інформація не включає повною мірою параметрів, що характеризують функціонування післядипломної освіти в країні.

Використання морально-етичних методів в управлінні базується на зверненні до гідності, честі, совісті людини. Їх завдання полягає у формуванні позитивної морально-психологічної обстановки в організації, сприятливої для вирішення поставлених завдань [1]. Вказані методи виконують надзвичайно важливу роль у державному управлінні післядипломною освітою.

У сучасних умовах для України найактуальнішою є проблема підвищення рівня морального розвитку людей, формування морального суспільства. Тому перед управлінською наукою та практикою постало надзавдання розробки механізму впливу на особистість з метою підвищення рівня її моральної свідомості, формування мотивації морального вибору [1]. Вказане завдання в першу чергу покладається на освіту. Зокрема післядипломна освіта, незважаючи на те, що її контингент складають дорослі люди, має зорієнтовувати свою діяльність на вирішення проблеми підвищення моральності у соціумі. Тому у складі формування адекватної компетентності управлінського персоналу потрібно передбачити: по-перше, надання знань з проблеми моральної культури суспільства, особистості на основі синтезу досягнень суспільних наук щодо розвитку моральності; інтерпретацію ідеї морального суспільства, її втілення у рамках правової, демократичної, соціальної держави [6]; по-друге, зосередження на реалізації управлінської стратегії морального оздоровлення українського суспільства з урахуванням потенціальних можливостей післядипломної освіти; по-третьє, розкриття сутності управлінського впливу на особистість з метою підвищення рівня її моральності; по-четверте, відпрацювання аспекту реалізації цілепокладання з встановленням чітких цілей, показників їх досягнення, відстеження досягнення на основі кваліметричної оцінки результатів діяльності освітньої системи з вказаного напрямку; по-п'яте, врахування можливостей здійснення ментальної проєкції в реалізації управлінських заходів щодо морального розвитку персоналу освітньої системи та контингенту, що отримує підготовку.

Способом реального існування управління, його знаряддям виступає механізм управління. Під механізмом управління післядипломною освітою ми розуміємо комплекс методів, важелів, засобів, стимулів і т.ін., які впливають на дану систему з метою досягнення цілей, що стоять перед нею, та вирішення певних завдань. Він виконує роль певного медіатора між суспільними процесами, що протікають об'єктивно, і суб'єктивною практикою людей, а також поєднує ресурси управління як можливості впливу на певні обставини і цілеспрямовано актуалізує їх у відповідних ситуаціях, тобто забезпечує дієздатність керованої системи у визначених умовах зовнішнього та внутрішнього середовища.

ВИСНОВКИ

Актуальним завданням сьогодення є забезпечення доступності одержання якісної післядипломної освіти для всіх громадян. Повинні постійно оновлюватися зміст післядипломної освіти й організація навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових основ економіки, сучасних науково-технічних досліджень. Необхідно істотно зміцнити учбово-матеріальну базу, здійснити сучасну комп'ютеризацію на-

вчальних закладів, впровадити технології, забезпечити ефективну підготовку й підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, ввести нові економічні й управлінські механізми розвитку післядипломної освіти. Всі ці проблеми вимагають першочергового вирішення.

Загальносистемними принципами системи державного управління післядипломною освітою мають бути: об'єктивність, демократизм, правова впорядкованість, законність, розподіл влади, публічність, збалансованість централізації і децентралізації, гуманізм, науковість.

Література:

1. Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади / [за заг. ред. Н.Р.Нижник, В.М. Олуйка]. — Львів: Вид-во Нац. ун-ту "Львівська політехніка", 2002. — 351 с.
2. Институциональные проблемы эффективного государства / Под ред. В.В. Дементьева, Р.М. Нуриева. Донецк: Донецкий национальный технический университет, 2011. — 292 с
3. Кириченко А.В. Современные психологические технологии влияния на личность в профессиональных целях / А.В. Кириченко [Науч. ред. А.А. Деркач]. — М.: Тесей, — 2003. — 224 с.
4. Протасова Н.Г. Гуманізація післядипломної освіти педагогів: [монографія] / Н.Г. Протасова. — К.: Наукова думка, 1998. — 151 с.
5. Розвиток суспільства: монографія / Е. Афонін, Ю. Бажал, В. Бакуменко, Н. Грицяк та ін.; За заг. ред. І. Розпутенка та Б. Лессера. — К.: Вид-во "К.І.С.", 2004. — 340 с.
6. Тимошенко И.И. Мотивация личности и человеческих ресурсов / И.И. Тимошенко, А.С. Соснин. — К.: Из-во Европейского университета, 2002. — 576 с.

References:

1. Nyzhnyk, N. R. and Olujka, V.M. (2002), *Derzhavne upravlinnia v Ukraini: naukovi, pravovi, kadrovi ta orhanizatsijni zasady* [Public administration in Ukraine: scientific, legal, personnel and organizational principles], *Vyd-vo Nats. un-tu "L'viv's'ka politekhnika"*, L'viv, Ukraine.
  2. Dement'eva, V.V. and Nurieva, R.M. (2011), *Institutional'nye problemy jeffektivnogo gosudarstva* [Institutional problems of effective state], *Doneckij nacional'nyj tehniceskij universitet*, Doneck, Ukraine.
  3. Kirichenko, A.V. (2003), *Sovremennye psihologicheskie tehnologii vlijaniya na lichnost' v professional'nyh celjah* [Modern technology psychological impact on a person for professional purposes], *Tesej*, Moscow, Russian Federation.
  4. Protasova, N. H. (1998), *Humanizatsiia pislidyplomnoi osvity pedahohiv* [Humanization of postgraduate education teachers], *Naukova dumka*, Kyiv, Ukraine.
  5. Aфонin, E. Bazhal, Yu. Bakumenko, V. and Hrytsiak, N. (2004), *Rozvytok suspil's'tva* [Community development], *Vyd-vo "K.I.S."*, Kyiv, Ukraine.
  6. Timoshenko, I.I. and Sosnin, A.S. (2002), *Motivaciya lichnosti i chelovecheskih resursov* [Motivation and personality of human resources], *Iz-vo Evropejskogo universiteta*, Kyiv, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 21.05.2014 р.*